

เศรษฐกิจ' ธรรมศาสตร์ ตลาดวิชา

นโยบายแรงงานกับสังคมผู้สูงอายุ

อ.ดร.ศุภชัย ศรีสุชาติ

ผมได้มีโอกาสพาคณะนักศึกษาของโครงการ เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไปดูงาน ที่ประเทศญี่ปุ่นในช่วงปลายเดือนที่ผ่านมา โดยได้ ดูงานที่สำคัญได้แก่ ตลาดหลักทรัพย์ Tokyo Stock Exchange (TSE) และโรงงานกำจัดขยะของกรุง โตเกียว

แต่ประเด็นที่อยากนำมาเสนออาจไม่ได้ เกี่ยวกับทั้งสองสถานที่แต่เป็นสิ่งที่พบเห็นในระหว่าง การเดินทางตามสถานที่ต่าง ๆ นั่นคือ การทำงานของ แรงงานผู้สูงวัยในญี่ปุ่น กล่าวคือ เมื่อเดินทางไปในที่ใด ก็พบว่าพนักงานที่ทำงานต่าง ๆ เช่น การเก็บค่าผ่านทาง การดูแลการจราจรในที่จอดรถ หรือการทำความสะอาด จะเป็นแรงงานผู้สูงอายุ และบุคคลเหล่านี้ ทำงานด้วยความรักในการทำงาน

สังเกตได้จากความตั้งใจและเอาใจใส่กับงาน อย่างเต็มที่ และรู้สึกว่าการที่ตนเองได้ทำเป็นงานที่มี เกียรติ ทั้งนี้ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่อยู่ในลำดับ ต้น ๆ ของประเทศที่มีประชากรที่มีอายุเฉลี่ยอยู่ใน ระดับสูงจึงต้องมีแนวทางในการบริหารจัดการสังคม ผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในมุมมองเชิงเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งแนวทางการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ทำงาน ตามอัตภาพเป็นหนึ่งในนโยบายด้านสังคมและ เศรษฐกิจที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจและเป็นที่ยอมรับของ ประชาชน

สำหรับประเทศไทย แนวคิดของสังคมผู้สูงอายุ ได้เริ่มมีการกล่าวถึง เนื่องจากสังคมไทยจะก้าวสู่การ เป็นสังคมของผู้สูงอายุ คือ โครงสร้างอายุของประชากร จะมีลักษณะเป็นพีระมิดหัวกลับ คือ ประชากรสูงอายุจะ เริ่มมีสัดส่วนที่มากขึ้นและประชากรในวัยเด็กและวัย ทำงานจะมีสัดส่วนที่ลดลง

ที่มา: เว็บไซต์

จากโครงสร้างนี้จะส่งผลกระทบต่อที่สำคัญ คือ อัตราส่วนของการพึ่งพิงจะอยู่ในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ประเทศไทยมีการจำกัดอายุการทำงานของ ผู้สูงอายุ เช่น การเกษียณของข้าราชการที่อายุ 60 ปี หรือการเกษียณในแรงงานภาคอุตสาหกรรมที่อายุน้อย กว่า 55 ปี เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ระดับของรายได้ ของผู้สูงอายุลดลงในทันทีเมื่อเกษียณ ทั้งนี้ยังไม่นับ

รวมผู้สูงวัยที่อยู่นอกระบบ ในรายที่เป็นข้าราชการก็จะได้รับบำเหน็จหรือบำนาญ และความคุ้มครองในด้านการรักษาพยาบาลจากภาครัฐที่อาจเพียงพอต่อการดำรงชีวิต ซึ่งอยู่ที่ระดับร้อยละ 60 - 70 ของเงินเดือนเดิมที่ได้รับ และเงินก้อนจากกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

ในขณะที่กลุ่มของแรงงานจากโรงงานอุตสาหกรรมก็จะได้รับเงินจากประกันสังคม ซึ่งจากสูตรการคำนวณนั้นโดยส่วนใหญ่จะอยู่ที่ประมาณไม่เกินร้อยละ 50 ของเงินเดือนเดิม ซึ่งในกลุ่มนี้อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของแรงงานภายหลังการเกษียณ และแรงงานในกลุ่มนี้เองก็ไม่มีความสามารถในการประกอบอาชีพอื่น ๆ เนื่องจากอยู่ในภาคอุตสาหกรรมมาเป็นเวลานานทักษะความชำนาญจะมีเฉพาะในการทำงานที่จำเพาะเจาะจงมากและอาจมีปัญหาด้านสุขภาพ

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในเชิงเศรษฐกิจ ได้แก่ การที่ประเทศก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การจ้างงาน การทดแทนแรงงาน การถ่ายทอดประสบการณ์ หรือการจัดการความรู้ระหว่างรุ่น (Knowledge management) เป็นต้น ในขณะที่ภาระทางเศรษฐกิจที่เป็นภาคการเงินการคลังของรัฐจะมีมากขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลของประเทศที่จะสูงขึ้น รายได้ของรัฐบาลที่จะลดลงจากการที่เก็บภาษีได้ลดลง ส่งผลให้ภาระทางการคลังของประเทศจะเพิ่มสูงขึ้น รวมถึงระดับความมั่นคงของกองทุนประกันสังคมอาจลดลงและส่งผลกระทบต่อระดับการออมและการลงทุนของประเทศในอนาคต

ดังนั้น รัฐบาลจึงควรมีการมาตรการดำเนินการที่เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อการรองรับ โดยปัจจุบันรัฐบาลมีความมุ่งเน้นที่จะยกระดับความเป็นอยู่ผ่านนโยบายการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ เช่น ในการให้เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุรายเดือน ซึ่งนโยบายเหล่านี้จะเป็นลักษณะของการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้น

แนวทางที่รัฐพึงต้องให้การสนับสนุนอาจคล้ายคลึงกับประเทศญี่ปุ่น คือ การสร้างกระบวนการทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการรักษาระดับผลได้ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น การขยายอายุการทำงานของแรงงานที่ยังมีความรู้ความสามารถ ยังมีกำลังเพียงพอที่จะทำงาน ซึ่งปัจจุบันอาจมีการดำเนินการในบางอาชีพ เช่น การขยายอายุงานของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือการต่ออายุการทำงานให้กับผู้พิพากษาหรืออัยการ เป็นต้น แต่การดำเนินการนี้เป็นการดำเนินการภายใต้การขาดแคลนบุคลากรในสาขาอาชีพ แต่ไม่ได้เป็นการคำนึงการรองรับสังคมผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

ที่มา: เรียบไซต์

อย่างไรก็ดี การดำเนินการนี้อาจมีอุปสรรคประการสำคัญหนึ่ง คือ ค่านิยมและวัฒนธรรมของการดูแลผู้สูงอายุด้วยระบบครอบครัว ซึ่งอาจทำให้มองว่าผู้สูงอายุที่มาทำงานเกิดจากการขาดสน บุตรหลานไม่ได้ดูแล ในขณะที่เดียวกันบุตรหลานเองก็อาจเป็นห่วงในสุขภาพ ซึ่งในทางปฏิบัติของนโยบายนี้จึงควรเริ่มจากความสมัครใจ การส่งเสริมให้เกิดอาชีพที่มีความหลากหลายและอยู่ในวิสัยที่ผู้สูงอายุจะทำได้ หรือการให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับบุคคลรุ่นหลัง เพื่อเป็นการจัดการความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และการเตรียมความพร้อมก่อนที่ผู้สูงอายุจะถึงวัยเกษียณเพื่อให้เกิดทักษะที่นอกเหนือจากการทำงานตามปกติ

แนวนโยบายที่ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม คือ การสร้างวัฒนธรรมการออมระยะยาว เป็นแนวทางที่จะช่วยสนับสนุนให้ระดับรายได้ของผู้สูงอายุมีความมั่นคงมากขึ้น ซึ่งการออมนี้เป็นการออมที่นอกเหนือจากการที่แรงงานต้องจ่ายเข้ากองทุนประกันสังคม โดยแรงงานควรมีการออมตามสัดส่วนของรายได้ที่เพิ่มขึ้นตามอายุการทำงานเพื่อให้สามารถนำเงินจากการออมในส่วนนี้มาช่วยเป็นรายได้ในอนาคต ซึ่งปัจจุบันการดำเนินการนี้อาจยังมีอยู่อย่างจำกัด

หากประเทศไทย โดยไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม มีส่วนในการร่วมมือกันดำเนินการตามที่นำเสนอมา ผมเชื่อมั่นว่า อย่างน้อยเราจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุด้วยความพร้อมทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

คอลัมน์เศรษฐกิจศาสตร์
มีวัตถุประสงค์เผยแพร่องค์ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์
สู่สาธารณะ โดยได้รับการสนับสนุนจากหนังสือพิมพ์
ประชาชาติธุรกิจ ตีพิมพ์บทความทุก 4 สัปดาห์
ท่านที่สนใจอ่านบทความย้อนหลังได้ที่ www.econ.tu.ac.th

ประสานงานและดำเนินการโดย
คณะทำงานสัมมนาและเผยแพร่
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์
พระนคร กรุงเทพฯ 10200